

Exam. Code : 103203
Subject Code : 1073

B.A./B.Sc. 3rd Semester (Batch 2022-25)
ENVIRONMENTAL STUDIES
Paper—ESL-221

Time Allowed—3 Hours] [Maximum Marks—75

Note :— Attempt FIVE questions in all, selecting at least ONE question from each section. The fifth question may be attempted from any section. All questions carry equal marks.

SECTION—A

1. Define environment. Explain multidisciplinary nature of environmental studies.
2. Explain land as a resource. Give reasons for land degradation, man induced landslides and soil erosion. What are their management strategies ?

SECTION—B

3. Write a note on types, characteristic features, structure and functions of forest ecosystem.
4. Define biodiversity. What are the various threats to biodiversity ? Explain various methods of conservation of biodiversity.

187(2123)/IH-13050(T)

1

(Contd.)

SECTION—C

5. What are natural disasters ? Explain various strategies to manage natural disasters.
6. Explain Air (Prevention and Control of Pollution) Act, 1981. Explain various issues involved in enforcement of environmental legislation in India.

SECTION—D

7. Write a note on population explosion and family welfare programme of India.
8. Write a note on human rights and need of value education for environment protection.

(Punjabi Version)

ਨੋਟ :— ਹਰੇਕ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਪੰਜਵਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅੰਕ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।

ਭਾਗ—ਓ

1. ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਵਾਤਾਵਰਣੀ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਬਹੁ-ਅਨੁਸ਼ਾਸਨੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
2. ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਰੋਤ ਵਜੋਂ ਸਮਝਾਓ। ਜ਼ਮੀਨੀ ਅਧੋਗਤੀ, ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਖਿਸਕਣ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਕੱਟਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੱਸੋ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਕੀ ਹਨ ?

ਭਾਗ—ਅ

3. ਜੰਗਲੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ, ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਨੋਟ ਲਿਖੋ।

187(2123)/IH-13050(T)

2

(Contd.)

4. ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਤਰੇ ਕੀ ਹਨ ? ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

ਭਾਗ—ੲ

5. ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਕੀ ਹਨ ? ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
6. ਹਵਾ (ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ) ਐਕਟ, 1981 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

ਭਾਗ—ਸ

7. ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਬਾਦੀ ਵਿਸਫੋਟ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਤੇ ਇੱਕ ਨੋਟ ਲਿਖੋ।
8. ਵਾਤਾਵਰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਇੱਕ ਨੋਟ ਲਿਖੋ।

(Hindi Version)

ਨੋਟ :— ਪ੍ਰत्येक भाग में से कम से कम एक प्रश्न का चयन करते हुए, कुल पाँच प्रश्न करें। पांचवा प्रश्न किसी भी भाग में से किया जा सकता है। सभी प्रश्नों के समान अंक हैं।

भाग—क

1. पर्यावरण को परिभाषित करें। पर्यावरणीय अध्ययन की बहुविध स्वरूप की व्याख्या करें।
2. भूमि को एक संसाधन के रूप में समझाइये। भूमि निम्नीकरण, मानव प्रेरित भूस्खलन और मृदा अपरदन के कारण बताइये। उनकी प्रबंधन रणनीतियाँ क्या हैं ?

भाग—ख

3. वन पारिस्थितिकी तंत्र के प्रकार, विशिष्ट लक्षण, संरचना और कार्यों पर एक नोट लिखें।
4. जैव विविधता को परिभाषित करें। जैव विविधता के लिए विभिन्न खतरे क्या हैं ? जैव विविधता के संरक्षण के विभिन्न तरीकों की व्याख्या करें।

भाग—ग

5. प्राकृतिक आपदाएँ क्या हैं ? प्राकृतिक आपदाओं के प्रबंधन के लिए विभिन्न रणनीतियों की व्याख्या करें।
6. वायु (प्रदूषण की रोकथाम और नियंत्रण) अधिनियम, 1981 की व्याख्या करें। भारत में पर्यावरणीय कानून के प्रवर्तन में शामिल विभिन्न मुद्दों की व्याख्या करें।

भाग—घ

7. भारत के जनसंख्या विस्फोट और परिवार कल्याण कार्यक्रम पर एक नोट लिखें।
8. मानवाधिकारों और पर्यावरण संरक्षण के लिए मूल्य शिक्षा की आवश्यकता पर एक नोट लिखें।